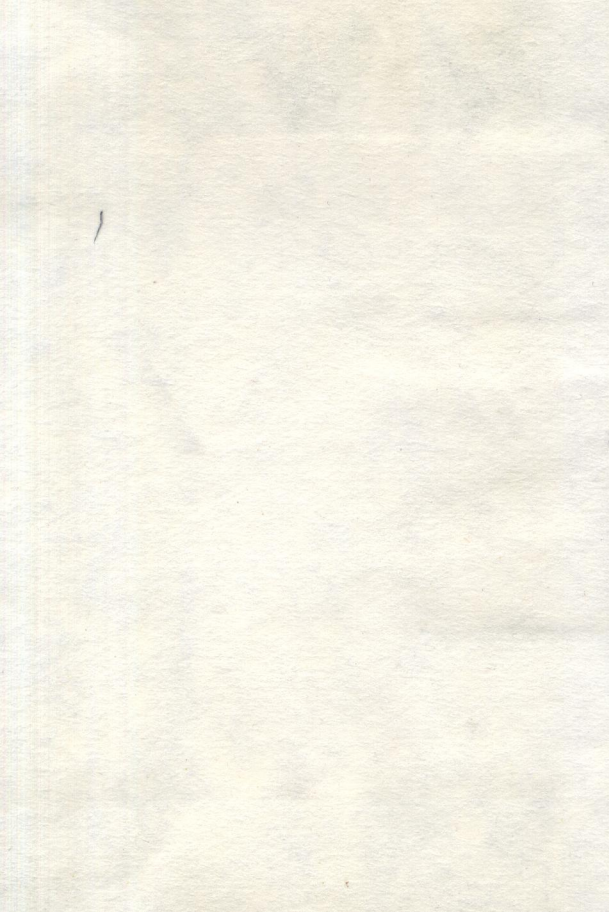

А. Мадавський

Амор
і Псіхе

переклав
Л. Франко

БІБЛІОТЕКА
АРХИЄП. ЙОСИФА
У ЛЬВОВІ

БІБЛІОТЕКА

155
5.

АПУЛЕЙ МАДАВРСЬКИЙ.

АМОР і ПСІХЕ

Мітольогічне оповідане.

З латинської мови переклав

ІВАН ФРАНКО.

ЛЬВІВ

Наклад „Універсальної Бібліотеки“

Друк „Загальної Друкарні“

Ціна 30 сот.

П. Т.

Випускаючи в світ ч. 5. нашої „Універсальної Бібліотеки“ — вважаємо за вказане — пояснити нашим Вп. предплатникам і прихильникам нашої праці, длячого так повільно поступали ми наперед і у видаванню так припізнали ся. — Скажемо на се щиро й коротко, що не доцінювали ми величезних коштів, які побирає таке дешеве видавництво. З молодечим запалом взяли ся ми за початкову роботу, але де далі, мусіли серйозно застановити ся, щоби забезпечити матеріальні средства нашому видавництву. І отсе зробили ми тепер і приступаємо до дальшої інтензивної праці.

Маємо повну надію, що до кінця року вийдуть усі 24 заповіджені випуски, але колиб через технічні причини в друкарні не можна було прискіпити праці, то думаємо, що найдалі через місяць січень 1910 р., будуть мати Вп. предплатники всі випуски в руках.

Приступаємо до праці з жаром і сильною надією на успіх. Великою заохотою для нас, се те внутрішнє наше переконанє, що 1) таке видавництво як наше безуслівно потрібне, а 2) що прийшов як раз уже час, щоби покликати його до життя.

Народ наш у своїм еволюційнім розгоні втворив таку масу духових потреб, що заспокоїти їх може лише добра і дешева книжка. — А ми маємо повну надію поставити і утримати наше видавництво на висоті всіх інших подібних заграничних видавництв. Зрештою полишаємо се загальному осудови. — Знаємо лише, що досі всі звертали ся до нас зі словами признаня і заохотою до витревалости. — Не хочемо відкликати ся до патріотизму, аби попірати нас,

И 24536/2мх

АПУЛЕЙ МАДАВРСЬКИЙ.

06

Амор і Псіхе

Мітольогічне оповідане.

З латинської мови переклав

ІВАН ФРАНКО.

Іван Франко

Львів

Наклад „Універсальної Бібліотеки“.

Друк „Загальної Друкарні“.

Філія
1917-18

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА

АН-УРСР

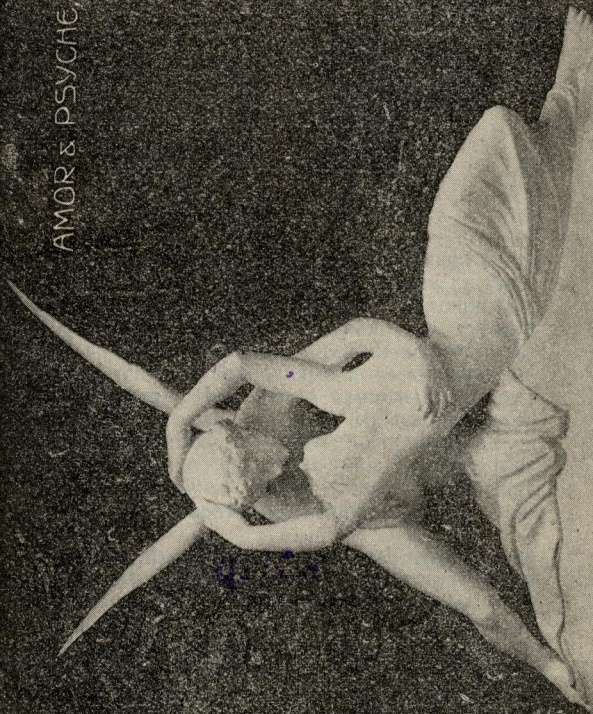
№ II- 34 537

Львівська Філія
Бібліотеки АН-УРСР

637 ф

II
780

AMOR & PSYCHE, CANOVA

Львівська Філія
Бібліотеки ім. Г. К. Р.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО.

Апулей, властиво Аптулей, визначний письменник так званої срібної латини, родив ся коло половини другого віку по Христі в місточку Мадаврї в північній Африці, положенім на границі Нумідії і Гетулії. Се була римська колонія założена римськими ветеранами по закінченю панованя Сіфакса і Масінісси в першій віці перед Христом. Рід Апулея належав до найповажніших і найбогатших у тім місті; його отець Тезей був дуумвіром, то значить одним із найвисших урядників місточка; мати Сальвія походила з Греції і була своячкою Плутарха Херонейського.

Молоді літа провів Апулей у Картагінї, де одержав початкове вихованє і початкові науки і познайомив ся з філософією Плятона, якій остав ся вірним ціле житє. З Картагінї подав ся до Атен, де займав ся ріжними науковими предметами, особливо грецькою літературою і штукою красномовства. Отак підготований прибув звичаєм тодішньої богатої і освіченої молодіжи до Риму, щоби там шукати карієри. Тут тільки він розширив і поглибив своє знанє латинської мови, займав ся пильно студіюванєм

римського права, і маючи з роду принадну по-
ставу і ораторський талант, зробив ся швидко
одним із найвизначніших адвокатів.

Одержавши по смерті свого батька знач-
ний маєток, він звичаєм тодішніх реторів по
кільколітнім побуті в Римі пустив ся в подорож
по визначних грецьких містах і здобув собі ши-
року славу своїми промовами чи то в прилюдних
діспутах, чи то в процесових оборонах. Тут він
мабуть не в перве зацікавив ся магією і старав
ся як найглибше вникнути в її тайники. Ще
в Римі він прилучив ся до містичного культу
Ізиди, якому також віддавав ся і його свояк
Плутарх. В Греції, особливо в Тесалії і Пельо-
понезі, а також у Єгипті здобував собі доступ
до всіх важніших містерій. Якийсь час займав
навіть місце жерця при однім храмі в Атиці, і
скрізь старав ся знайомити ся з особами, що
славили ся магічними відомостями і чарівництвом.
Розумієть ся, що при тім мав аж надто багато
нагод придивити ся всім ошуканствам і тумане-
ням подібних корпорацій, які з таким дотепом
повисвітлював у своїй повісті „Метаморфози
або історія осла“.

Рослий і добре збудований мущина, зруч-
ний і покладний в поводженю, блондин із си-
німи очима та кучерявим волосем, палкий у роз-
мові і приємний для женщин мав щастє в Африці
сподобати ся одній багатій вдові на імя Пуден-
тілі, яка вийшла за него замож. Ся женячка ви-
кликала у свояків його жінки і у інших конку-
рентів багатой вдови зависть, і вони заскаржили
його перед африканським проконзулом Клявдієм
Максімом за чари, якими буцім то він позискав
серце Пудентілі. В процесі з того приводу Апу-
лей виголосив свою знамениту оборону (Апольо-

гію, яка дійшла і до нашого часу, і був увільнений.

Де і серед яких обставин провів Апулей остатні літа свого життя, не знаємо. Правдоподібно вмер він у достатку і загально шанований, про що свідчать статуї виставлені на його честь у Картагіні і в інших африканських містах, а також написи на мармурових таблицях.

Письменська діяльність Апулея була досить богата і різнородна. До нас дійшли: *De habitudine doctrinarum et nativitate Platonis lib. III*; *De Deo Socratico liber*; *De mundo*, свобідне толковане твору Аристотеля; *Apologia seu Oratio pro se apud Claudium Maximum proconsulem*, і найвизначніший і з його творів, згаданий уже роман *Метаморфози*, загально звісний під назвою *Золотого осла*. Зміст сеї повісти можна коротко передати ось якими словами: Герой Люційс бажаючи вникнути в тайники магії удається до Тесалії до міста Гіпати і живучи там у домі лихваря Мілона, якого жінка велика чарівниця, перемінює сам себе помилкою замісь сови в осла, який може бути відчарований тільки тоді, коли наїсться рожевих листків. Отсе експозиція повісти, по якій іде довгий ряд пригод того нещасливого осла, поки нарешті йому не вдається при однім храмі для містерій дістати рожевих листків і перемінити ся назад у чоловіка. Основна ідея сеї повісти взята з грецького, може від Люкіянового „Осла“, а правдоподібнійше із подібного твору старшого письменника Люкіяна Патренського, який узяв її чи то зі старшої грецької устної, чи то з іще старшої єгипетської традиції. З тої традиції щедро черпали тзв. Мілетські казки, яких оповідачі ходили від міста до міста і на публичних місцях забавляли зібраний народ оповіданнями різних чудесних

пригод, переплітаючи їх чи то мітологічними оповіданнями про пригоди богів і півбогів, чи то жартливими, а часто цинічними анекдотами про пригоди людей, найчастіше про любов. Сам Апулей у передмові до свого „Осла“ виразно ставить його в ряд тих мілетських казок, і справді в його творі крім основної канви, держаної в дуже свobodнім, не раз грубо цинічним тоні, маємо декілька вставок зовсім іншого рода, а власне поперед усього подану тут у перекладі мітологічну казку про Амора і Псіхею, одну з найкращих і найчистіших перлин всесвітньої літератури, і декілька вставок зовсім іншого, побутового характеру в роді пізніших німецьких S. hwänke або наших придабашок (анекдот).

Що до самої казки про любові Амора і Псіхе, треба сказати, що вона належить до найбільше розширених по всьому світі казкових мотивів. Уже найстарша гебрейська легенда про упадок першого чоловіка, взята правдоподібно з вавилонської традиції, пригадує основу нашої казки. В єгипетській мітології стрічаємо символ душі „Псіхе“, в формі метелика, який на зиму перетворюється в куклу, щоб на весну воскреснути до нового життя. Ширше розвито сей мотив у оповіданнях про Озиріса і Ізиду, в яких визначну роль грає любов і саможертва жінки, що доводить до експіації першої провини.

Твір Апулея мав пізніший величезний вплив на творчість найрізніших народів Сходу і Заходу. Аналогічні оповідання стрічаємо в індійській великій збірці казок Сомадеви „Ката саріт сагара“ (Море казкових рік), в арабських збірках „Тисяча і одна ніч“ і „Тисяч і один день“, а в західно-європейській літературі знаходимо численні переробки починаючи від середньовічної двірської поезії і кінчаючи XIX ві-

ком, у яким назвемо тільки віршовані перерібки Гамерлінґа німецьку і російську Богдановіча пз. Душенька. Понад се поодинокі мотиви як цілого Золотого осла, так і спеціально Амора і Псіхеї ввійшли в склад незлічених казок і новель чи то в устах ріжних європейських народів, чи то в художних збірках європейських новелістів починаючи від Бокачіа і Пентамерона Джарбаттісти Віко аж до наших часів.

ЧАСТЬ ПЕРВА *Іван Франко.*

Були в однім краю король і королева. Були в них три дочки ~~прекрасної~~ прекрасної проди. Дві старші, хоч як дуже продились, все таки заслуговували на похвалу в межах людської краси. Але красота найменшої дівчини була така прекрасна і прегарна, що нема тої сили в людській мові, щоб могла достаточо висловити і вихвалити її. Оттак то многи горожане і клясний прихаж, яких спотяли цікавить сяго надзвичайного виду, просто ставили під подиву перед її недосказною красою, і прикладаючи праву руку до уст і ні в якім слові не могли виразити на вирадостний великий, надати їй похвалу, як самій богині Венері. Оттак по всіх блискавичних містах і сусідніх краях пішла слава, що бошня, яку солодмила чия морська б-зодія і яку вигохала роса спінних хвиль, ходить тепер у своїй божеській красі поміж людьми, або може під якимсь якимсь чиним небесних зізд не моря, але земля солодила нову Венеру, в півнім розквітлі дівочої краси. Оттак день за днем ширшає ся безмірна слава і доходить до близьких островів і до віддалених кінців землі. Богато людей не жалувало довгої дороги через найглибші морські хвилі і через найвищі гори, спінючи надлюбувати ся тим найславнішим видом того століття. Ніхто

Амор і Псіхе.

ЧАСТЬ ПЕРША.

Були в однім краю король і королева. Були в них три дочки прекрасної вроди. Дві старші, хоч як дуже вродливі, все таки заслугували на похвалу в межах людської краси. Але красота найменшої дівчини була така преславна і пресвітла, що нема тої сили в людській мові, щоб могла достаточо виславити і вихвалити її. Оттим то многі горожани і численні прихожі, яких стягала цікавість сего надзвичайного виду, просто стовпіли від подиву перед її недосяжною красою, і прикладаючи праву руку до уст і поклавши сказівний палець на випростований великий, віддавали їй почесть, як самій богині Венері. Отож по всіх близших містах і сумежних краях пішла слава, що богиня, яку сплodiла синя морська безодня і яку викохала роса спінених хвиль, ходить тепер у своїй божеській красі поміж людьми, або може під якимсь новим впливом небесних зізд не море, але земля сплodiла нову Венеру, в пишнім розцвітї дівочої краси. Оттак день за днем ширила ся безмірна слава і доходила до близьких островів і до найдальших кінців землі. Богато людей не жалувало довгої дороги через найглибші морські хвилі і через найвисші гори, спішаючи налюбувати ся тим найславнішим видом того столітя. Ніхто

вже не плив до Пафоса ані до Кнідоса, ані навіть до Китери, дивити ся на богиню Венеру. Її празники занедбано, храми опустіли, подушки потоптано, відправи закинено, статуї богині стояли не увінчані, а овдовілі вівтарі занечищені холодним попелом. Всі молять ся до панни, в її людським лиці почитають божество. Коли вона рано вийде з дому, їй складають жертви і пирами виєднують ласку неприсутньої Венери. Коли вона йде вулицею, купи народа поклоняють ся їй, кидаючи перед нею вінці і цвіти.

Таке надмірне перенесенє небесних почестий на смертельну дівчину розпалило величезне пересерде богині Венери; з нетерпливим обуренєм, уся тремтячи і потрясаючи головою, вона мовила сама до себе:

— Як то, я, древня родигелька природи, первопочин усякого живла, шанована по всьому світу Венера, маю ділити ся своїм найвисшим обожанєм зі смертельною дівчиною? Отсей земний бруд має зневажати моє ім'я, освячене в небі? Ніяким світом не знесу злочину отого спільного обожання і перенесеного на неї почитання. Нехай смертельна дівчина не носить мій образ. Чиж на дармо той пастух, якого справедливість і вірний осуд одобрих сам великий Зевес, признав мені першенство краси перед иншими богинями? Будь вона собі хто будь, не довго вона буде тішити ся присвоюваною собі моєю почесстю. Ану, чи незабаром не буде вона сама нарікати на ту свою ненаглу красоту?

І зараз покликала свого крилатого і досить смілого синка, що здеморалізований, гордуючи всякими людськими порядками, узброєний полум'ям і стрілами що ночі бігає по чужих домах і ламаючи всі подружя безкарно сповняє стільки сквернот, а не робить ані раз нічого

доброго. От того то, вже вродженим свавільством наостреного хлопця вона підмовляє ще словами і веде його до того міста і показує йому Псіхею (бо таким імям називала ся та панночка) і виявивши йому всю історію про конкуренцію з її красою, хлипаючи і трясучи ся з обурення промовила:

— Прошу тебе на всі святощі моєї матірної любови, дай твоїй матери солодкими ранами твоїх стріл, медовими припіканнями твоїх огнів пімсту, як найповнїйшу пімсту на отсій ненависній красуні. Особливо те одно, одиноке зроби мені: нехай ся дівчина запалає найгорячішою любовю до чоловіка найнижшого, самою судобою позбавленого всякої чести, маєтку і здоровля, такого, щоб не було на всім світі нужденнїйшого чоловіка над нього.

Сказавши се вона горячими поцілуями довго і пристрасно пестила свого сина, а потім удаля ся до поблизького морського берега і своїми рожевими підошвами виступила на морські хвилі. Ледво дійшла до великої морської глубини, розвернула ся в нїй глуха безодня, і на одно її бажанє нараз опинили ся біля неї всі морські божества, яким вона перед тим уже дала була своє порученє. Були там дочки Нерея, що співали хором, був Портун з розкуйовданою синьою бородою, була Салаяція з фартухом повним риб, і маленький Палемон, що приїхав на дельфіні. Ту і там із морських хвиль підскакують громади Трітонів, один із них легенько трубить на дзвінкій мушлі, другий заслонює її шовковою парасолькою від палючого проміння ворожого сонця, инший підставляє їй перед очі зеркало, а ще инші попихають плаваючи її двоупряжний візок. От така дружина супроводила Венеру на її плавбі до Океану.

Тимчасом Псіхе зі своєю пишною красою не мала собі ніякої втіхи із своєї краси. Всі на неї дивлять ся, всі її хвалять, та не появляється ніхто, ані цар, ані король, ані навіть простий чоловік, хтоб бажав пошлюбити її. Всі подивляють божеську красу, але подивляють так, як статую майстерної руки. Дві старші сестри, яких невисока краса не давала нікому приводу до обмови, вчасно повиходили заміж за поблизьких королів і вже були щасливими жінками; Псіхе-ж не то вдова, не то дівчина, сидючи дома плаче на свою опущеність та самоту, хорує, нудьгує, і хоча подобається всякому, проте сама ненавидить свою красу. От тим то батько, нещасливий нещастєм своєї дочки, бачучи в тім знак небесного гніву і боячи ся божої зависти, удав ся до прастарої вирочні мілетського Аполлона, і умилюючи бога молитвами та жертвами, благав заміжя для нелюбкої дівчини. Але Аполлон, хоч сам Грек і Йонієць, відповів латинською віршою :

Панну, королю, постав на вершку височезної скелі
В чистій одежі, немов на похорон або шлюб.
І не надій ся на зятя, щовийшов із смертного роду,
Тільки на злого мов гад і на жорстокого мов звір,
Що у повітрі на крилах літаючи мучить всі твари,
Полум'ям надто й огнем слабість наводить на всіх.
Сам перед ним і Юпітер тремтить і боги всі
[трясуть ся,
Страх і підземних пройма, Стикса жахається тьма.

Король, колись щасливий, почувши вислов святої вирочні, з важким смутком подав ся до дому і виявляє своїй жінці прикази нещасливої судьби. Ідуть довгі дні наріканя, плачі та лементи. Та вже настає жасне сповнене судьби: скликано вже дружок нещасної дівчини на її похо-

ронне весіле; вже меркотить у попелі світло понурої, чорної похідні, а голос шлюбної сопілки міняється на жалібний лідійський мотив; спів веселого Гіменея кінчить ся сумовитим завиванням, а панна молода обтирає сльози своїм червоним рубком. Все місто плаче над сумною долею безталанного дому; всі публичні діла спинили ся задля загальної жалоби. Та konieczність послуху небесному наказови гнала нещасну Псіхею на призначене їй місце кари. Отож відправивши з найбільшим смутком шлюбний обряд, увесь народ в урочистому поході попровадив її немов на похорон, і заплакана Псіхе ішла не то до шлюбу, не то до могили. Коли засумовані родичі, поражені таким нещастем, отягали ся з доконанем безбожного злочину, сама дочка оттак промовила до них:

— Чогож мучите себе в вашій старости щоденним плачем? Чого рвете свої душі і ще більше мою душу отсими частими риданнями? Чого зневажаєте моє почесне лице безплідними сльозами? По що зі своїми очима вибираєте й мої очі? По що вириваєте собі сиве волосє? По що товчете свої груди і святі перси? Чи сеж ваша величня заплата за мою преславну красоту? Прибиті горем за пізно почуваете смертельну рану безбожної зависти. Коли люди і народи величали мене божеськими почестями, коли однодушно називали мене новою Венерою, тоді вам було боліти, тоді плакати, тоді ридати замною, як за помершою. Тепер я чую, тепер бачу, що я згинула за те, що назвала себе Венерою. Ведіть мене і поставте на тій високій скелі, яку призначила мені доля. Спішно мені до того щасливого шлюбу, спішно побачити того благословенного мужа. Чогож я гаю ся, чогож

отягаю ся перед його приходом, коли він уродив ся на згубу цілого світа?

Отак промовивши дівчина замовкла і вступила в середину народу, що йшов могутньою процесією. Ішли до назначеного вершка крутої гори, і поставивши дівчину на її найвисшому шпилі полишили її там, погасивши своїми слезами весільні смолоскипи, якими освічували їй дорогу, і покидавши їх коло неї, розійшли ся з похиленими головами до своїх домів. А бідні її родичі, пригноблені таким горем, позамикавши свій дім заперли ся в ньому в невимовну, безконечну темницю.

Псіхе стояла плачучи і тремтячи зі страху на самім шпилі, коли в тім подув лагідного Зефіра, роздуваючи сюди й туди її огортку і обвіваючи груди, легесенько підніс її на своїх спокійних крилах, і звільна поніс її понад обрив високої скали в розложену під ним долину, і лагідно поклав її на цвітами вкритій мураві.

Роскішно покладена на м'якій мураві, нем в на коверці росистої трави, Псіхе відразу позбувши ся всякої турботи заснула солодко. Покріплена благодотворним сном вона прокинула ся в піднесенім настрою. Побачила себе в гаю високих і гилястих дерев біля жерела, що скляним зеркала виблискувало з світляної криниці. Недалеко жерела побачила палату, збудовану не людськими руками, але божеською штукаю. Так і видно вже від першого входу, що се домівка якоїсь багатой і приємной істоти. Високе склепінє, старанно оздоблене різьбами з цитринового дерева і слонової кости, підперте золотими колюмнами, всі стіни покриті срібними оковами, на яких мов живі видніли ся звірі та скоти, перед очима прихожих. Справді якийсь чудодій, може півбог або бог, зумів повикловувати з найделі-

катнійшою штукаю стілько срібних витворів. Підлога пишала ся ріжнородними і ріжнобарвними малюнками, виконаними з дорогих, дрібно повикроюваних камінців. Які щасливі і прещасливі ті, що можуть ходити по тих камінцях і мозаїках! Тай інші части широко розложеної палати блискочуть многоцінними окрасами, і всі стіни горять своїм власним світлом від множества широго золота, немов-би палата, нехтуючи сонцем, сама собі давала своє світло. Такіж ліжка, така галерія, така сама блискуча купальня, не менше і вся посуда дібрана до пишноти цілої палати так, що от-от тобі здаєть ся, що се великий Юпітер збудував небесну палату для своїх зносин з людьми.

Зваблена такою розкішю сего місця Псіхе підійшла ближше, і звільна осмілившись ся переступила поріг. Пильно і з зацікавленем придивляючи ся прегарним видам, дивувала ся поодиноким предметам, і в середині будинка опинила ся в залі з превисоким склепінєм, обведеній великими покоями. Заглянула до кожного кута, та понад увесь подив для такого багатства найдивнійше було те, що ся якась надземська скарбниця не мала ніякого замка, ніякої скритки, ніякого сторожа.

Коли оттак з найвисшою розкішю придивляла ся всьому, долетів до неї голос від когось безтілесного :

— Чого, моя пані, дивиєш ся отсим пишнотам? Все те твоє. Іди от сюди до ліжка і на подушці спочинь від утоми, а коли тобі захочеть ся, піді до купелі. Ми, яких голоси чуєш, твої слуги і будемо usługувати тобі раз-у-раз, і не забаримо ся ніколи з обслуженєм усякої твоєї потреби і королівського стола,

Почула Псіхе, що якесь божество опікується нею, і ущ сливлена тими вк зівками, чуючи безтілесні голоси, насамперед заснула, а потім в умивальни умила ся зі своєї втоми, по чім побачивши біля себе півкокруглий стіл, радісно за-сіла до обіду, обст вленого пишною посудою. Там солодкі вина і численні тарілки ріжних страв; ніхто не услугує, але все подаєть ся якимись духовими руками. І нікого не могла бачити, а тільки чула найчемнійші слова, бо її служницями були самі голоси. По багатім обіді вийшов хтось невидимий і заспівав, а другий брязкав на гітарі, також незримий. Потім до її слуху доніс ся голос співаного концерту, і хоч ніхто не появляв ся, виразно чути було хоролий спів. Під вечір закінчила ся та забава і Псіхе пішла до ліжка.

Вже була пізна ніч, коли до її слуху дійшов якийсь лагідний голос. Лякаючи ся в такій самоті за своє дівоцтво вона жажнула ся і затремтіла, боячи ся якогось недовідомого лиха. Явив ся муж, якого вона не могла пізнати, і поклавши ся на ліжко, зробив Псіхею своєю жінкою, а перед сходом сонця віддалив ся поспішно. Зараз потім голоси приставлених до ліжка духів почали порати ся коло очищення панни молодії. Се все доконало ся до схід сонця. Оттак, віддавши довг природі, повторяла ся та приємність день за днем, новість стала любою привичкою, а розмови невідомого голосу були потіхою в її самоті.

Тимчасом родичі її старіли ся в ненастаннім жалю і плачу. Слава про сю подію розійшла ся широко і дійшла до її старших сестер. Почувши се вони сумні і заплакані покидали свої дома і поспішили по черзі подати ся до своїх родичів, щоб побачити і потішити їх. Тої ночі поя-

вив ся Псіхеї її муж, із якого вона одначе не побачила нічого більше крім очий, рук і ух. Він промовив до неї :

— Псіхе, найсолодша і дорога моя жіночко, тобі грозить лиха доля найстрашнішою небезпекою, про яку уважаю найконечнішим упередити тебе. Твої сестри, затурбовані вісткою про твою смерть, будуть шукати твого сліду, і незабаром вийдуть на отсей вершок. Колиж почувеш може їх наріканя, не відповідай нічого, а навіть не диви ся в той бік, бо инакше завдаси мені найстрашніший біль, а собі найприкрішу згубу.

Псіхе обіцяла і заклала ся, що зробить так, як їй прирадив муж.

Та коли минула ніч і він до схід сонця щез, вона нещасна плакала і ридала весь день, повторюючи раз-у-раз, що тепер я пропала на віки, бо в отсій багатій вязниці замкнена і позбавлена людського товариства та розмови, не можу навіть своїм сестрам, що плачуть по мні, подати ніякої потіхи, ані навіть бачити їх. І вже не приймала ні обмивання, ні страви, і не мала спокою весь день, і плачучи ревно поклала ся до сну. Незабаром, трохи вчаснійше як звичайно, явив ся її муж і прилягши біля неї на ліжку обняв її заплакану і промовив до неї :

— Чи на теж ти обіцяла ся мені, моя Псіхе? Чогож мені, твому мужеві, ждати від тебе, чого надіяти ся? Невжеж ти день і ніч оттак, навіть у обіймах свого мужа, не перестанеш мучити себе? Та вже роби як хочеш і іди за своєю примхою, що має вийти тобі на шкоду. Згадаєш іще моє усильне упімнене, коли почувеш запізний жаль.

Тоді вона просьбами, а навіть погрозою, що умре, вимогла від мужа, що притакнув її бажа-

ню, аби могла бачити ся зі своїми сестрами, потішити їх і побалакати з ними. Він пристав на просьбу своєї новопошлюбленої жінки, позволив їй надто обдарувати їх якими схоче золотими річами, або клейнотами, лиш одно не велів їй і навіть пригрозив, аби не подавала ся на пагубну раду сестер і не питала про вигляд свого мужа, бо се за таку безбожну цікавість зіпхне її з вершини теперішнього щастя у велике нещасте і позбавить її надалі його обіймів.

Вона подякувала мужеві і вже й повеселіла.

— Та я би — мовить — сто раз воліла вмерти, ніж позбавити себе твого пресолодкого подружя. Люблю тебе і поза очі, хоч не знаю, який ти. Кохаю тебе, як свою душу, і рівний ти мені самому Амору. Одно ще тільки прошу тебе, прикажи отьому твому слугі Зефірові, аби тою самою дорогою приставив мені моїх сестер сюди.

І покриваючи його уста поцілуями і додаючи найласкавіші слова, і прилягаючи до нього всіма членами, до сих пестошів додає ще слова:

— Мій же ти найсолодший, мій мужу, солоденька ти душко своєї Псіхеї!

Серед таких любовних пестошів і с лодкого шептання муж заснув, обіцявши їй сповнити все, і аж досвіта щез із обіймів своєї жінки.

Сестри її розвідавши все поспішили ся вийти на той вершок, де покинено Псіхею, і там почали плакати і нарікати, так що від їх ненастанного голосіння аж луна йшла по скелях і по крутих дебрах. Кликали по імені свою нещасну сестру, доки вона зворушена тими жалібними і проразливими голосами, що доходили аж до низу, без памяти і тремтячи вибігла з дому і крикнула:

— Чого вже ви так побиваєтеся риданнями? Ось я вам та, за якою плачете. Годі вже того вашого квиління, осушіть повіки поливані невичерпаними сльезами, бо вже можна вам бачити ся з тою, за якою ви так розплакалися.

І покликавши Зефіра вона передала йому приказ свого мужа. І незабаром він, послушний наказови, приносить їх найлагіднішим полетом на своїм легенькім повозі. Ось уже вони обіймають ся і тішать ся сквапливими поздоровленнями, а їх здержувані доси сльози обливають її розцвітаючу радість.

— Ходіть вже до дому — веселенько промовила Псіхе — до нашої домівки, і потіште зо мною свої засмучені душі.

Промовши се показує їм усі багатства свого золотого дому і всю численну челядь служних духів, і прекрасну купіль, і при божественнім столі угощує їх богатим обідом, так що вони насичені надміром сего несвітського багатства, яке крізь кидало ся їм в очі і будило в їх ненатлих грудях зависть, нарешті одна поперед другої почали розпитувати, хто се такий пан отих небесних річий, хто і що за один її муж? Та Псіхе ніяким способом не важила ся переступити заказ свого мужа і не видала тайни свого серця, але отак собі навгад сказала, що се прекрасний молодий чоловік, у якого лице тільки що покривається вовнистою борідкою, і займає ся він найбільше полюванєм по полях і горах. Та боячи ся, щоб не зрадити себе де чим у дальшій розмові, вона сбдарувала їх золотом і клейнотами, і зараз покликавши Зефіра поручила йому віднести їх назад.

Се було dokonано швидко. Та шановні сестриці, вертаючи до дому, вже розпалені завистю, немов з полиском гадючої отрути торох-

тіли між собою в невпинній балаканці. Одна почала :

— От іще сліпе та несправедливе щастє! Невже йому подобалось, щоб ми, зроджені з тих самих родичів, мали таку неоднакову долю! Та ми ж старші були у своїх чужосторонніх мужів як слуги, а тепер вигнані з дому і з власної вітчизни як вигнанці живемо далеко від родичів. А ся наймолодша, сей пошкребок пересиченої природи, доскочила такого багатства, такого божественного мужа, і навіть не вміє користувати ся таким добром. Чиж не бачила ти, сестро, яких і скільки там у домі дорогоцінностей, які препишні сукні, які блискучі клейноти, і скільки скрізь насаджено золота! А коли ще її муж такий гарний, як вона каже, то нема в світі щасливішої жінки. Та хто знає чи зживши ся з нею і ще більше закохавши ся в ній, її божеський муж не зробить її якоюсь богинею? Їй богу, що так воно єсть, і вже й тепер вона так поводила ся. Вже й тепер вона дивила ся на нас з гори і виглядала як богиня, маючи духи за слуги і повеліваючи вітрови. А я нещасна дістала мужа першого, старшого від мого батька, лисійшого від моєї долоні і слабшого від малого хлопця, а в домі його все позапирано і позамикано на замки.

— А моє ж яке! — мовила друга. — Та яж дістала мужа хорого на подагру, горбатого, і мало коли могла потішити ся супружними радостями, а за те часто мусіла натирати його покручені і мов камінці затвердлі пальці, та поганити свої ніжні руки товстими смаровилами, брудними шматами і смердючими окладами. Не жінкою була я, але якоюсь шпитальною прислужницею. А ти ж, сестро, та неже-ж ти можеш так терпливо, чи радше так невільничо, кажучи

тобі отверто, зносити свою долю? Що до мене, то я не можу довше стерпіти того щастя, яке звалило ся на сю негідницю. Пригадай лише, як гордо і як безлично поводи́ла ся вона з нами і самою своєю самохвальбою виявляла свою обридливою пихою надуту душу. І з таких скарбів нерадо якось кинула нам невеличкі шматочки, і зараз наприкривши собі нашу присутність веліла нас вигнати, видмухати і висичати. Та не буду ж я ніяка жінка і не дай мені боже дихати, коли не скину її з того ботацтва. А коли й тобі, як бачу, докучила наша зневага, зложім ся обі на якусь рішучу пораду. Бож те, що ми дістали, не покажемо ані родичам нашим, ані нікому іншому, а тим менше не скажемо нічого про її поводжене. Досить того, що ми самі бачили таке, за чим нам жаль; то не будемо ж ані родичам, ані всьому народови благовістити про такі її роскоши. Тай нещасливі ж ті, яких багатства ніхто не знає. Нехай вона знає, що в нас нема своїх слуг, у нас старших сестер. А тепер ходім до своїх мужів, щоб оглянути наші убогі і зовсім скромні кути, поки повзявши виразніші замисли не накинемо ся на неї з більшою силою, щоб укарати її гордощі.

Сподобала ся зла рада отсим двом злюкам, і поховавши всі свої многоцінні дарунки, торгачучи своє волосе і драпаючи свої щоки, немов би в жалобі, розливали ся наново уданими плачами. Потім покинувши нараз родичів і роз'ятривши на ново їх жалощі, повні отруйних намірів ідуть до своїх домів, обмірковуючи якийсь злочинний підступ, а навіть убійство проти своєї невинної сестри.

Тим часом Псіхею упоминає її невидимий муж у своїх нічних розмовах;

— Чи бачиш, якою небезпекою грозить тобі ворожа фортуна? І коли не будеш пильно бергти себе, швидко постигне тебе лихо. Зрадливі вовчиці великими зусиллями приготувляють тобі преподлі засідки, що зводять ся до того — намовити тебе, щоб ти придивил ся до мойого лиця, якого, як я тобі вже не раз заповідав, ти не повинна бачити. От тим то, коли сі погані відьми з пакісними душами прийдуть до тебе (з знаю, що прийдуть), то не говори до них зовсім нічого, а коли задля вродженої тобі простодушности і задля ніжности твоєї душі не зможеш мовчати, то принаймі про мужа ані не слухай, ані не відповідай нічого. Бо для мене важно, щоб наш рід продовжив ся, а дитя, яке ти носиш у своїм лоні, буде божеським, коли мовчати меш, а смертельним, коли проговориш ся.

Втішена сею звісткою Псіхе радувала ся надією божеського потомка і пишала ся почестю будучої дитини та тішила ся гідністю материнства. Тривожно числила дні за днями і місяці за місяцями і з подивом слідила зріст малесенького зародка, що з дрібної точки чим раз більшав заповняючи її черево. Та вже обі зарази і препогані фурії, криючи в собі гадючу отруту і гонені безбожним поспіхом, плили на кораблях.

Тоді хвиловий муж іще раз отак упоминає свою Псіхею :

— Остатній день і крайня небезпека! Ворожі жінки і неприязна кров уже уоружили ся і пустили ся в похід і справили свої полки і затрубили до бою. Вже твої злочинні сестри повиймали з піхов ножі і намірили ся на твою шию. Найсолодша моя Псіхе, ти не знаєш, яка страшна небезпека грозить нам. Змилуй ся сама над собою і наді мною, і найсвятійшим мовчанем

увільни наш дім, свого мужа і себе і отсе наше маленьке від неминучої загибелі. Не бажай ані бачити, ані слухати тих злочинних жінок, які задля їх убійчої ненависти і заключеного ними кровавого звязку тобі не вільно навіть називати сестрами, бо вони немов ті Сірени, чигаючи на вершку скелі, жалібними голосами співатимуть понад сими дебрами пісню заглади.

Псіхе перериваючи свою промову судорожним хлипанєм відповіла:

— Скільки знаю ти вже мав досить доказів моєї мовчазливості, і не менше того ручу тобі й тепер за свою сильну постанову. Тільки ти знов накажи нашому Зефірови, щоб сповнив свій обовязок, і замість забороненого мені баченя твого святого лиця позволив мені принаймі бачити своїх сестер. Заклинаю тебе отими твоїми пахучими кучерями, що спадають на твою п хучу потилицю, твоїми круглими ніжними і до моїх так подібними щоками і твоїми грудьми кипучими не знаю якою жагою, щоб я хоч настільки трошка пізнала твоє лице. Прихили ся до усильного благання твоєї бідної, переляканої жінки, позволь мені привитати тих моїх рідних і дай твоїй щиро відданій тобі Псіхеї напоїти свою душу радощами. Не буду шукати нічого більше в твоєму лиці, не вадить мені нічого й нічна темнота, коли маю тебе, моє світло.

Очарований тими словами, ніжними поцілуями муж обтер її сльози своїми кучерями, згодив ся вчинити її волю і щез зараз, як тільки зачало зоріти.

Обі сестри змовивши ся і навіть не відвідавши родичів, просто з кораблів подали ся на вершок з найбільшим поспіхом, і не чекаючи на те, щоб переніс їх прихильний вітер, з зухвалою відвагою скачуть у глѳб. Та Зефір памятаючи

наказ свого пана, хоч не радо, підхопив їх клубками згушеного повітря, і поставив на землі. А вони негайно зараз приспішеними кроками впадають до дому, обіймають свою жертву, брехливо називають її сестричкою і гнучи в своїм нутрі весь безмір укритої злости, з усміхненими обличчями отак підлещують ся їй:

— Псіхеєчко наша, та як же ти виросла за той час! Та невже ти в тяжи? Не повіриш, як дуже се врадувало нас. Яка-ж то втіха буде для всего нашого роду! Які-ж ми щасливі і яка нам буде радість плекати твоє золоте дитятко. Та коли воно, як і слід чекати, дорівняє красою своїм родичам, то се буде неменше як сам Амор.

Отак уданою прихильністю помаленьку загортають серце Псіхеї.

Відпочивши від втоми своєї подорожі і освіживши ся в паровій лазні і жерельній воді, вони запрошені Псіхеєю покріпили ся в прегарній залі дивними і розкішними стравами. На її розказ промовляють китари, чути співанє, квилять флєти, гримлять труби, співає хор, ллють ся пісні. Все те при повній відсутности осіб ублажало душі слухачок найсолодшими чарами. Та навіть сі медові співи своїми розкішними солодощами не власкавили злови злочинних жінок, але повертаючи розмову на намірену лапку, починають вивідувати її немов знехотя: хто-ж такий її муж і відки родом і з якого племені? Вона в своїй надзвичайній простодушности, забувши попередні свої оповідання, видумала нову історію, що її муж із поблизької околиці, багатий купець, середніх літ з волосем припорошеним сивиною. На сьому й урвала розмову, знов обдарувала сестер багатими дарунками і відправила їх вітровим поїздом.

Піднесені лагідним подувом Зефіра і вертаючи до дому вони почали розмовляти:

— Що думаєш, сестро, про таку безличну брехню сеї дурепи? То був молодий парубок, у якого тільки засівала ся борода, а тепер уже муж у літах та з сивуватим волосем. Що-ж се за чоловік, що так швидко міг постаріти ся? Не що інше, сестрице, як те, що от ся паскуда або набрехала, або зовсім не знає, як виглядає її муж. Чи сяк чи так, треба як найшвидше викорінити її з того богатства. Коли вона не знає лица свого чоловіка, то видно, що її муж якийсь бог, і що її черево заплоднене богом. Та колиб, не дай боже, мати того божеського хлопця почула про се, то я готова зараз повісити ся на коніпній петлі. Отже вертаймо поки що до наших родичів, а завтра попробуємо докопати ся до дна тих несуразних брехень.

Так розгорячивши ся обі очайдуші що духу біжать до родичів, а відси при помочи знайомого вже Зефіра раптово злітають у низ і витискаючи сльози через скорчене повік промовляють хитро до молодой жінки:

— Нещаслива ти, небого! У своїй блаженній невідомости сидиш отут безтурботно; не знаючи свого великого лиха і не дбаючи про небезпеку. А ми безсонні з турботи за твоє щастє мучимо ся нещасливі твоїм горем. Ми розвідали вже всю правду і не можемо, як учасниці твого горя і твого нещастя, затаїти перед тобою, що якийсь нечистий змії, клублячись і повзаючи закрутами, з отруйними зубами і кровавою, широко розтвореною та глибокою пащекою потайно спить з тобою що ночі. Пригадай тепер Пітійську ворожбу, що віщувала тобі якусь страшну потвору за мужа. Многі селяни околиці і стрільці, і інші сторонські люди

бачили його, як входив сюди вечером, вертаючи із свого жировища, і купався на бродях поблизької ріки. Всі кажуть, що незабаром, підгодувавши тебе ситими стравами, коли твоя вагітність дійде до певного розвою, він зість тебе як найтовстійший шматок. Тепер уже твоя річ, чи схочеш згодити ся зі своїми сестрами, дбалими про твоє дороге здоров'є, і ухиливши ся від смерти жити з нами здалека від небезпеки, чи бути похороненою в нутрі ненажерливого дракона. Коли тебе тішить самота сего хутора з його голосами, і потайні, отруйні, смердючі та небезпечні обійми та затроєні поцілуї вужаки, — ну, як знаєш, — а ми сестри по щирості зробили своє.

Нещасна Псіхе в своїй наївності і простодушності страшенно перелякала са тими так понурими словами. Стративши всяку розвагу, раптом викинула з пам'яті всі упізнання свого мужа і всі свої обіцянки, і попала в найбільшу розпуку. Бліда як труп, тремтячи і задихаючи ся, вона ледво-ледво уриваним голосом промовила до них:

— Сестри мої найдорожші, ви-ж мені даєте доказ своєї непохитної вірності. І мені здається, що ті, які оповідали вам про все те, не торчили брехень. Я-ж ніколи не бачила лиця мого мужа і зовсім не знаю, хто він і який він, а тільки отак ночами зношу мужа непевної постави, і якогось світлобоязливого. Може й правда ваша, що се якийсь дракон. Він завше що сили відстрашує мене, щоб я не допитувала ся про його вигляд, і в разі цікавості на його лице грозить мені страсним нещастем. Коли можете подати якусь спасенну раду своїй сестрі, то допоможіть мені тепер, а то дальша турбота попусе

всі користи мого дотеперішнього доброго стану.

Тоді здобувши вже отворені двері сестринного безоборонного серця злочинні жінки, покинувши свої криївки, з голими мечами підступу вдарили на стрівожені думки Псіхеї. Одна з них сказала їй:

— Та вже коли ми тобі рідні і мусимо для твого здоров'я не зважати ні на яку небезпеку, то покажемо тобі одну одну дорожку давна придуманого рятунку. Положи потайно як найострійшу бритву, виострену так, щоб різала за найделікатнішим дотиком ніжної, маленької долоні, і постав маленьку лямпочку повну оливи, прикривши її покришкою, яка-б не гасила світла, і заховай усі ті прибори в найглибшій тайні. Коли-ж він приповзе і всуне ся в привичне для себе ліжко, і простре ся і зможений твердим сном почне хропоти, ти встань з ліжка і босоніж на пальцях, помаленьку, ослонена густою пільмою відійми покришку від лямпи і покори-стуй ся її світлом для преславного діла. Високо піднятою правою рукою сміло переріж тим дво-сїчним ножом як найсильнішим притиском шию, що лучить карк з головою того шкідливого дракона. Не хибне тобі нашої помочи, бо коли ти забивши його забезпечиш поперед усього своє здоров'я, то ми швиденько разом із тобою позабираємо все тутешнє добро і віддамо тебе законним шлюбом якомусь чоловікові.

Такими огнистими словами розпалена душа сестри горить далі, а вони зараз покинувши її зо страху, щоб не бути свідками такого страшного нещастя, підлетіли на привичних вітрових крилах на шпиль гори, відтам утікають на лоб на шию, і долавши кораблів пускають ся на море.

Псіхе є полишена сама, немов гонена лютими фуріями, сама не своя хвилює ся турботою подібною до морського припливу. То ніби готує ся до злочину, то знов непевна в своїй постанові хитає ся і бентежить ся ріжнородними почуваннями свого нещастя. Раз квапить ся, то знов гаєть ся; насмілює ся і тремтить, зневірює ся і сердить ся, і що найважнійше, ненавидить звіра і любить мужа в однім тілі. Аж вечером, коли вже хилило ся на ніч, з горячковим поспіхом приготувала все до нікчемного вчинку.

Настала ніч, явив ся муж і по любовних обійманях заснув твердим сном. Тоді Псіхе, доси немічна тілом і душею, але при помочи жорстокої судьби почуває в собі силу, підносить лямпочку, хапає бритву, і вже з дівчини робить ся жінчиною. Та коли перший промінь світла освітив тайники ложа, побачила бестійку зі всіх звірів найделікатнійшу, найсолодшу, самого Амора, бога краси, прекрасно простертого. На його вид сама лямпочка запалала живіjším світлом, а бритва затулила своє боговбійче вістрє в своїй рямці. Перелякана сим видом Псіхе і знесилена до дна душі, поблідла як труп і тремтячи припала на коліна, силкуючи ся сховати бритву на своїй груді. Була би се певно зробила, як би бритва з перестраху перед таким злочином не виховзла ся і не впала з її рук.

Ще втомлена, знесилена, та вже придивляючи ся близько до божеської краси його лица, відійшла духом. Бачить головку окружену золотим вінцем волося, пахучого амброзією, сніжно білу шийку і рожеві щоки; кучері спадали на грудь прекрасними клубками, інші нависали на лице, інші звисали з заду, а від їх надмірного блиску та ясности аж захитало ся світло лямпочки. На плечах крилатого бога біліли ся крила

з поблисками рожевого цвіту. Крила лежали спокійно, але хоруговки найтонших пер і ніжне пустове пірячко тремтіло, немов у якімось пестотливім неспокою. Решта тіла така гладка, така пухка і така гарна, що не жаль було назвати Венеру його матір'ю. Перед ліжком лежав лук, сагайдак і стріли, благотворні стріли великого бога.

Якась ненаситна цікавість заставила Псіхею переглядати і подивляти мужеву зброю. Взяла одну стрілу із сагайдака і приткнула її кінець до кінчика свого пальця, пробуючи її остроти. Але дріжучою ще доси рукою вона вколола себе троха глибше, і крізь тоненьку шкірку заросилися дрібненькі краплі рожевої крові. От так не знаючи сама про се, Псіхе добровільно запалала любов'ю до Амора. Розгораючи чим раз більшою жагою до нього, похилена над ним, важко дишучи розтвореними та розкішно дріжучими губами впиваючи ся в нього поспішно, боячи ся тільки одного, щоб він не збудив ся. Та коли упоєна таким щастєм у нестямі притулила до нього губи, тоді лямпя не то з поганої зрадливості, не то з нікчемної зазвисті, а не то бажаючи й сама обняти та поцілувати таке тіло, вибулькнула із самого свого полум'я краплю кипучої оливи на праве плече бога. Лишенько тобі, зухвала та безсоромна лямпя, погана прислужнице любові! Впекла ти самого пана всякого огню, того, що як коханок у перве винайшов тебе, щоб і в ночі як найдовше насолоджувати ся любов'ю. Опечений таким робом бог зірвав ся з місця, і бачучи доказ жінчиної зради, не мовлячи ані слова, від разу щез із очий і з рук нещасливої жінки.

В тій хвилі, коли він зірвав ся, Псіхе вхопила його обома руками за праву ногу, як мо-

га силкуючи ся задержати його; та шарпнена крізь тьмаві заслони у стрімкому леті, знесилена нарешті впала на землю. Закоханий бог не покинув її простерту на землі, але вилетівши на найблизший кипарис, у страшнім зворушенню ось як промовив до неї із високого вершка:

— Ну, легкомисна Псіхе, забув я наказ моєї матери Венери, що веліла мені видати тебе за муж звязану найпідлійшою жадобою за найну-жденнійшого і найнікчемнійшого чоловіка, та волів радше сам закохати ся в тобі. Тепер бачу, що зробив я се нерозважно, сам преславний стрілець ринув себе своєю стрілою. Я зробив тебе своєю жінкою, а ти приняла мене за якусь звірюку, і хотіла бритвою відтяти мою голову, з якої мої очі так любовно гляділи на тебе. Чи на теж я тобі раз-у-раз говорив, щоб ти мала ся на осторожі? Чи на теж я ласкаво упоминав тебе? Твої вельможні дорадниці за сей згубний злочин потерплять мені страшену кару, а тебе покараю лише тим, що покину тебе.

По сих словах він відлетів у гору.

ЧАСТЬ ДРУГА.

Простерта на землі Псіхе доки могла заглянути очима, слідила за летом свого мужа, заходячи ся жалібними риданнями. Та коли він на своїх легких крилах шез у безмежному просторі, вона кинула ся стрімголов із стрімкого берега найближчої ріки. Але лагідна хвиля, шануючи бога, що вмів закрівати й її власні води, жахаючи ся сама за себе, понесла її легенько на своїй м'якій поверхні і поклала на березі покритім цвітучими зіллями. Там над берегом ріки сидів тоді випадком Пан, мужицький бог, обіймаючи гірську богиньку Ехо і навчаючи її співати ріжними голосами. Понад берегом увихали ся кози, пасучи безладно і щипаючи зілля, що маїли біг ріки. Козлоногий бог побачивши Псіхею в такій тяжкій пригоді та привозі, немов не знаючи нічого про її біду, покликав її до себе і промовив до неї лагідними словами:

— Гарна дівчино, я собі мужичок вівчар, та по старости моїх літ набрав ся багато досвіду. Коли не помиляю ся, або як кажуть розумні люди, коли догадую ся правди, з того непевного і часто хиткого твого походу і з великої блідости твого тіла та прискороного твого віддиху, а особливо з твоїх заплаканих очей бачу, що ти хора від надмірної любови. Отже-ж послухай мене і не хапай кидати ся в воду,

або якимсь іншим способом приспішувати собі смерть. Перестань плакати і покинь наріканя, а краще помоли ся до найвисшого бога Амора, та примили ся йому, делікатному і витворному юнакови своїми привабними благаннями.

На сі слова пастуха Псіхе не відповіла нічого, але помоливши ся духом до сего блаженного божества, пустила ся в дорогу. Сумуючи вона проблукала якийсь час манівцями, і аж над вечір, невідомо якою стежкою, дійшла до міста, де панував муж одної із її сестер. Довідавши ся про се, Псіхе попросила звістити сестру про її прихід. Її введено до покою, вони обняли ся, поздоровили себе обопільно, по чім Псіхе ось як почала оповідати про причину свого приходу:

— Тямиш вашу раду, як ви нараяли мене вбити звірюку, що під ложним іменем мого мужа спала зо мною, зарізати її обосічною бритвою, поки мене бідну не пожре своєю ненаглою пашчекою. Та коли я слухаючи вашої ради при запаленій лямпі побачила його лице, мені явив ся нараз дивний божеський вид, сам син богині Венери, сам, кажу тобі, Амор, приспаний спокійним сном. Та коли збентежена видом такого щастя і змішана надміром роскоші я кинула ся до нього, якимось нещасливим випадком із горючої лямпи капнула горяча олива на його плече. Збуджений зараз зі сну болем зірвав ся і побачив мене узброєну огнем і залізом.

— То ти ось що хочеш зробити мені! — крикнув він. — За такий страшний злочин зараз забирай ся із мого ліжка і забирай собі свої річі, а я візьму собі за жінку твою сестру — і він сказав своє ім'я. — І зараз поручив Зефірови, щоб негайно виніс мене з його дому.

Ледво Псіхе скінчила отсе оповіданє, сестра її, гнана шаленою жадобою і нікчемною завистю, склеєною на борзі брехнею обдурила свого чоловіка, буцім то її родичі померли і зараз сіла на корабель і подала ся до того гірського вершка. Хоча вітер був противний, вона осліплена надією промовляла:

— Прийми мене, Аморе, як гідну тебе жінку, а ти, Зефіре, неси мене як свою паню.

Вийшовши на шпиль вона зараз же кинулась стрімголов у низ. Та не долетіла жива, бо розщипаючи ся по скелях поломали ся її члени, порвали ся і порозривали ся її тельбухи, так що лише шматки долетіли у низ і по заслужі стали ся стравою звірям.

Не загаяла ся також кара другої сестри. По полудні стежками Псіхе зайшла до того міста, де панував муж її другої сестри, і тими самими сестриними хитрощами довела її до того, що й вона з злочинним поспіхом поквапила ся на своє весілля і згинула так само кинувши ся у низ зі скелі.

Тим часом Псіхе блукаючи від міста до міста шукала Амора, а він хорий від рани заданої лямпою лежав у покою своєї матері. В ту пору білісінька морська мева, що плаває на своїх крилах по морських хвилях, пронерла що духу в найглибшу безодню Океана. Там зупинивши ся біля Венери, що бавила ся купанєм та плаванєм, сповістила її про те, що син її хорує на тяжку рану, лежить і не знати чи видужає, і вже в устах усіх народів кружать різні недобрі вісти про всю родину Венери, що буцім то твій син курвить ся десь у горах, а ти плаваєш собі в морі, а між людьми не стало вже ані роскоші, ані ласки, ані принади, а сама незугарність, простацтво та брудота; нема весіль ані сватань, нема щирої приязни ані діточої любови, а тіль-

ко безмежна сила помий та мерзота якихось невмитих та смердючих звязків.

Отак джеркотала отся балакуча і цікавенька птиця до уший Венери, паплюжачи добру славу її сина. Венера здорово розсерджена скрикнула раптово:

— То так! То вже мій любий синок має якусь приятельку. А ну, скажи мені ти, що сама одна служиш мені по щирости, ім'я тої, що звела могого недолітного та невбраного хлопця? Чи то яка з громади Німф, чи з числа Гор, чи з хору Муз, чи з почту моїх Грацій?

Не змовчала балакуча птиця.

Не знаю, пані. Здається, що се смертельна дівчина, в яку він закохався. Коли не помиляюся, вона зветься Псіхе.

Обурена Венера скрикнула грізним голосом:

— Псіхе? Отся супірниця своєю красою, що присвоїла собі моє ім'я? Коли він справді любить її, то не диво, що мусить уважати мене за звідницю, яка вказала йому сю дівчину для її пізнання.

Розвідавши отсе швидко виринула з моря і подала ся до своєї золотої палати, і заставши там хорого сина, вже в дверех закричала проймаючим голосом:

— Отсе гарно для нашого роду і для твоєї доброї слави! Як найшвидше потоптав ти накази твоєї матері, а надто володарки. Замість замучити ворожу мені дівчину якимось брудним закоханєм, ти, недоросток, волів узяти її в свої недозволені і недозрілі обійми, щоб моя супротивниця довела ся мені невісткою. Та що ти собі думаєш, лобузе, розпуснику та не милий мені? Чи думаєш, що ти мій одинак і що я по своїм літам не можу мати ще одного сина? Знай отже, що маю намір уродити сина далеко

ліпшого від тебе. Та ні, щоб ти ще ліпше почув своє упокоренє, візьму собі за сина якогось із моїх підданих, і дам йому отсі крила і огни-ки і лук і самі стріли і всю твою зброю, яку я тобі дала не для сего ужитку. Бо-ж із дарів батька твого ніщо не придало ся для твого ремесла. Але вже від найменшої молодости ти був лихо вихований, і маєш злочинні руки, і скілько вже разів ти кидав ся на старших від себе! Тай мене саму, твою матір, ти, матковбійце, ображуєш що дня, і ранив не раз, і гордуєш мною немов удовою та лиш боїш ся твого вітчима, найбільшого і найхоробрійшого войовника. Та ні, щоб обридити мені моє пожитє на віру, ти привик приводити йому своїх дівчат. Але тепер ти, блазню, пожалуєш отих своїх збитків. Гірка і прикра буде тобі ся твоя жєнячка. Але тепер виставлена на сміх що маю робити? Куди подати ся? Чи жадати помочи від моєї неприятелики Тверезости, яку я за її лєдарство не раз ображала? Страшно мені вдавати ся в розмову з сею брудною, мужицькою бабою. Та нема що гордувати потїхою хоть з якого будь боку. Мушу вдати ся до неї, бо ніхто инший, тільки вона одна, не зможе покарати як найострійше сего лобуза, випорожнити його сагайдак, потупити стріли, розструнити лук, погасити смолоскип і само його тіло пригнобити як найострійшими ліками. Аж тоді почую себе заспокоєною за свої кривди, коли отсими своїми руками обстрижу його волосє, яке я колись переплїтала золотом, і обскубу йому крила, які я не раз купала в нектаровій купелі на своєму лоні.

Сказавши се вилетіла в двері сердита жовчною лютістю. Тут же зустріли ся з нею Церера і Юнона, і бачучи її збентежене лице, по-

чали випитувати, чого так грізно стиснені брови уймають краси її блискучим очам? Вона-ж відповіла:

— В саму пору приходите, щоб задоволити отсе моє розпалене серце. Прошу вас, усіми своїми силами розшукайте мені отсю летючу втікачку Псіхею. Бо-ж певно всі знаєте вже скандальну новину мого дому і невимовний учинок мого сина.

Богині не знаючи, що стало ся, і бажаючи втихомирити її жорстокий гнів, заговорили до неї.

— Що-ж тобі, богине, завинив твій син, що з таким ненадлигим гнівом поборюєш його приємности і бажаєш знівечити ту, котру він полюбив? Яка-ж, скажи нам, його вина, коли любо всміхнув ся до гарної дівчини? Чи не знаєш, що він мущина і то молодий? Чи може забула, кілька йому літ? Чи може думаєш, що він ще доси малий хлопчик у штанятках? Ти-ж йому мати і до того розумна жінка, то по що-ж тобі так цікаво слідити всі його забави, винувати його маленькі розривки, псувати його любовщі, а ганьбити твої власні штуки і твої роскоші в твоїм власнім сині? Який бог і який чоловік стерпить те, щоб ти розсівала любовні радощі серед народа, а в своїм власнім домі так тяжко карала любовщі і забороняла прилюдне виконуване жіночих вибриків?

Отак вони по-за-віч боронили Амора, боячи ся його стріл. Та Венера обурена, що вони немов на сміх підіймають її кривду, відвернула ся від них плечима і притишеними кроками подала ся до моря.

Тим часом Псіхе блукала ріжними дорогами день і ніч за слідами мужа, стурбована, бажаючи лиш одного, улагодити його гнів, і коли не

жіночими пестощами, то хоч невольничими услугами переблагати його.

Побачивши на вершині стрімкої гори якийсь храм, подумала:

— Хто знає, чи не там живе мій пан?

І поспішно звернула туди свої кроки, яких знесилене перемагала усиленням змаганем і бажанем. Що духу перебувши висші узгіря наблизилася до кунки подушок¹⁾, біля яких бачить купки збіжевого колося, а инше посплітане в вінці, а також колоски ячменю. Були також серпи і всяка жниварська снасть, але все те лежало сюди-туди, порозкидане по різних місцях, кинене недбало, як звичайно кидають робучі люди в спеку. Все те Псіхе поскладала старанно і віддільно кожде на своїм місці, в тій побожній мисли, що не повинна занедбати почести і обрядів жадного божества, але приєднувати собі ласкаве милосерде усіх. Заняту сею усильною працею застала блаженна Церера і з далека кликнула до неї:

— Ой ти бідна Псіхе! По всім світі шукає обурена Венера твого сліду, мов скажена бажючи зробити тобі кінець, і розпалена всіми силами свого божества на те, щоб помститися на тобі. А ти не дбаючи про свій ратунок, порасешся тут над моїми причадами.

Тоді Псіхе припавши до її ніг і рясними сльозами зливаючи сліди богині і покриваючи землю своїм волосем, уклінними молитвами благала її ласки:

¹⁾ Купа подушок покладена на вільнім узгір'ю серед свободної площі означала місце почитання Церери; перед тими подушками складано богині дари з цвітів, колосків і ріжного збіжа.

— На отсю твою плодотворну правицю благаю тебе, на радісні обжинкові обряди, на мовчазні тайники скринь, на крилаті вози твоїх слуг драконів, на плодючі сіцилійські ниви, на віз, що увів твою дочку, і на твердь, що держить її під собою, на безсвітле весіле твоєї дочки Прозерпіни в підземелі, і на сьвітлий поворот її на верх землі, і на все те, що покривають атезькі і елевзінські містерії, ратуй нещасну Псіхею, твою слугу. Позволь мені хоч кілька день ховати ся між тими купками твого колоса, поки жорсткий гнів богині через проволоку не зм'ягчить ся, або поки бодай по таких довгим труді прийду троха до сили.

— Рада-б я — промовила до неї Церера — зрушити ся твоїми слізми і допомогти тобі, та не можу наражати ся на немилість моєї своячки, зрештою не злої жінки, з якою надто вяже мене стара приязнь. Тому то йди зараз мені геть із сего храму, і вважай не казати нікому, що ти мала в мене якийсь притулок і захист.

Так несподівано прогнана Псіхе і прибита подвійною скорботою, подала ся назад, і зійшовши в долину побачила тїнистий гай, і в нїм гарно збудований храм, і не хотючи зрєкти ся надії на якесь краще прийняте у якогось иншого бога, наблизилася до святої брами. На гиляках дерев та на одвірках брами побачила цінні дари і золотом повишівані хустки з написами, якими посвідчувано добродїйства здїлані богинею. Припавши на колїна і обнявши руками теплий вїттар і обливаючи його сльозами почала отак молити ся:

— Сестро і жінко Зевеса, чи пануєш ти у старому храмі Самоса, що славить ся твоїм вродженєм і вихованєм твого дитинства, чи учащаєш до щасливих прибутків високої Карта-

їни, що почитає тебе як дівчину на возі тягненим львом, уношену до неба, чи близько берегів Інаха питаєш ся на славних аргівських мурах, що памятають тебе ще жінкою громовержця і королевою богинь, ти, яку цілий схід чтить під іменем Зигії, а цілий захід під іменем Люціни, будь у моїм нещастю Юноною Гостиною, і освободи мене, змордовану такими надсильними трудами, від страху грізної небезпеки. Знаю, що ти звикла помагати вагітним, що звертають ся щиро до тебе.

На се її благане явила ся зараз Юнона в усьїй пишноті свого божеського маєстату, і промовила:

— Рада-б я дуже, люба Псіхеє, глянути прихильно на твою просьбу, але против волі Венери, моєї невістки, яку я все люблю як свою дочку, стидаю ся допомогти тобі, зрештою спинає мене навіть закон, який забороняє приймати невольників, що тікають проти волі своїх панів.

Перелякана і сею невдачею своєї долі Псіхе, не бачучи вже можности віднайти свого крилатого мужа, стративши всяку надію ратунку, так міркувала сама в собі:

— Якаж тепер поміч може ухилити моє нещастє, коли навіть молитва до тих найприхильнійших богинь не могла мені допомогти? Опутана такими сїтями куди можу направити свої кроки? В яких домах, чи в яких темних пустинях можу охоронити ся перед неухильними очима великої Венери? Нехай і так, наберу тепер мужеського духа, і відкидаючи марну надію сміло і добровільно віддам себе своїй пані, може хоч пізною підлеглистю улагоджу її люту сердитість? Хто знає, може там в домі матері знайду того, кого шукаю так довго.

Отак готова на непевний вислід, а може навіть на певну смерть, почала обдумувати початок своєї будучої промови.

Тим часом Венера покинувши пошукування по землі, підняла ся до неба. Велить запрягти віз, який для неї майстерним робом старанно зробив золотар Вулькан і перед її весілем подарував їй як шлюбний подарунок, віз блискучий від ошліфованя пильником і цінніший через саму страту золота. Із многих голубів, що сиділи біля ліжка пані, вилетіли чотири білі, і згинаючи шийки розмальовані веселими полисками, наділи на себе перлові ярма, і піднявши богиню підлетіли весело. За возом богині летять з шумним цв'іркотанєм воробці, а інші солодко співучі пташки, любо заливаючи ся солодкими мелядіями віщують прихід богині. Розступають ся хмари і розступаєть ся небо дочки, і верховний етер з радістю приймає богиню. Співуча рідня великої Венери не боїть ся стрічних орлів ані хижих шулік. Вона-ж зараз звертає ся до царської палати Зевеса, і гордим повелінєм Меркурію, герольдови божому, жадає послуху в потрібній справі. Синяві брови Зевеса моргнули прихильно. Тоді розрадувана сим Венера в супроводі Меркурія злітає з неба і з поспіхом силе йому отсі слова:

— Аркадійський брате, знаєш, що без твоєї участі сестра твоя Венера не чинила нічого. І тепер не можу тобі не сповістити, що вже довший час шукаю і не можу знайти оту укриту невільницю. Не лишає ся мені нічого, як тільки через твоє оповіщене оголосити премію на її віднайденє. Отже будь ласка, сповни як найшвидше мій заповіт, і оголоси повселюдно знаки, по яких її можна пізнати, щоб ніхто, до-

пускаючи ся злочинного укриваня, не міг оправдати ся незнанем.

І при сих словах подала йому картку, на якій було ім'я Псіхе і її рисопис. Справивши се, зараз подала ся до дому. Меркурій не занедбав сповнити її наказ, і перебігаючи всі краї і всі народи, скрізь оголошував премію за повідомлене: „Коли би хто міг зловити в утечі або вказати криївку втікачки, дочки королівської, невірниць Венери, по імені Псіхеї, нехай явить ся чим боржій при *Metae Murciae*¹⁾, і оповістить про се, і одержить за свій труд від самої Венери сім солодких поцілуїв і ще один найчарівнійший, на який тільки здібні медові уста богині“.

Оголошена таким робом Меркурієм так велика премія наповнила всіх смертних охотою до її узискання. У Псіхеї вона відняла решту всякого вагання. Ось вона наближаєть ся до дверей богині; звідси вибігла одна із служебниць Венери, прозвищем Звичка, і зараз як могла голосно закричала:

— Нарешті, паскудна шлюхо, ти приходиш до пізнання, що маєш паню над собою! Нарешті при всій твоїй безличности ти пізнала мабуть, скільки труду прийняли ми пошукуючи тебе. Та добре, що насамперед попала ти в мої руки. Се так, як колиб ти вже була між самими пекельними раками, бо тепер ніяк не уйдеш страшної кари за твою втеку.

І сміло впяливши пальці в її волосє потягла її, хоч зовсім безвідпорну. Коли Венера поба-

¹⁾ *Metae Murciae*, се була в римським *Circus Maximus* східня, остатня мета для кінських перегонів, де публіковано не тільки вислід перегонів, але також інші публичні акти.

чила її введени і притягнену, вибухла превеселим сміхом, і звичаєм розсерджених потрясаючи головою і щипаючи себе за праве ухо закричала :

— Нарешті зволила ти поздоровити свою тещу! Чи може прийшла відвідати твого мужа, що хорує від твоєї рани? Та будь певна, прийму тебе як належить прийняти добру невістку.

Потім сказала:

— Де там мої слуги Самота і Засмута?

Покликавши їх до кімнати передала їм її муки. Сї послухали жорстокого наказу, і висікши нещасну Псіхею батогами і вимучивши іншими муками, привели її знов перед очі богині. Тоді Венера знов дусячи в собі сміх промовила:

— Ось як вона вміє збудити моє милосерде, показуючи мені куревство свого вагітного живота, з якого має намір прекрасним потомком учинити мене щасливою бабкою. Яка я щаслива, що в самім цвіті мого віку назву ся бабкою, а байструк, син отсеї невольниці, назветь ся внуком Венери. Та ні, не буду такою підлою і не назву його своїм внуком. Бо-ж то нерівне подружжє і надто в таємнім домі без свідків і без згоди батька, тим то й не може бути назване законним. Нехай же він буде байструком, коли взагалі доздолено тобі уродити його.

По сих словах кинула ся на неї, подерла на ній одежу, розпатлала волосє, товчучи її головою била страшенно, а потім набравши пшениці, ячменю, проса, сочевиці і маку, гороху і бобу, і помішавши все до купи промовила до неї:

— Отсе тобі, препаскудна рабине, робота для твоєї пильности. Маєш тут за кару твоїх любощів поперебирати всі ті насіння. Повибирай кожде з них на окрему купу, і поклавши кожде зеренце відповідно і уставивши рядами маєш скінчити се до вечера.

Отак призначивши їй таку купу насіння сама відійшла на вечерю з мужем. Псіхе ані рукою не рушила, щоб перебирати сю змішану і нерозбірну купу, але здуміла від безмірності тої задачі мовчки остовпіла. Тоді маленька робітниця мурашка, бачучи трудність такої праці, і змилювавши ся над подругою великого бога, та жахаючи ся суворости її тещі, побігла що духу і скликала та спросила всю юрбу сусідніх мурашок.

— Неструджені вихованки всеплодючої землі, змилуймо ся, змилуймо ся над жінкою Амора, прегарною дівчиною, і допоможим їй у небезпеці з властивим нам поспіхом!

Напливають одні за одним юрби шестиножних коमाшок, і з невимовним поспіхом розбирають усю купу, і розділивши окремо та відсипавши кожний рід збіжа, швиденько щезають із виду.

В початку ночі Венера підпоєна вином і обвіяна пахощами вертає із подружньої вечері, маючи всю стать обвиту блискучими рожами. Побачивши справне виконане дивної праці промовила :

— Не твоя се праця, паскудо, ані твоїх рук, але того, кому ти на своє і його лихо сподобала ся.

І кинувши їй шматок сухого хліба розлягла ся в своїм ліжку.

Тим часом Амор, сам замкнений під сторожею в нижній части дому в самотній спальні, був під острим дозором, в части тому, щоб не погіршити стану своєї незгоєної рани, а в части тому, щоб не міг зійти ся зі своєю улюбленою. Отак проминула понуря ніч для обоїх закоханих, розлучених під одним дахом і відокремлених від себе.

Та ледво лише засвітало, Венера покликала до себе Псіхею і промовила :

— Бачиш отсей ліс простертий понад довгими берегами пливучої ось тут ріки, якої жерела випливають із вершків он сеї гори. Там блукають вівці блискучі і цвітучі золотою вовною, пасучи ся без пастуха. Іди там і яким будь способом принеси мені жмут вовни із того многоценного руна.

Радо подала ся Псіхе в дорогу, не так щоб послухати наказу, як радше щоб знайти вихід із свого нещастя, кинути ся з високого берега до ріки. Але з ріки зашепотіла до неї лагідними музикальними тонами, легким шелестом з божого вітхнення ароматичного повітря зелена тростина, віщуючи отак :

— Псіхе, діткнена стількими нещастями, не смій плямити мою святу воду твоєю невільною смертю, і не спіши ся шукати ходу на другий беріг до сих страшних овець, які в південній спеці, набираючи в собі розпалу, попадають звичайно в шалену стеклість і острыми рогами, кам'яними лобами, а иноді навіть отруйними кусаннями грозять смертю стрічному чоловікові. Та коли після півдня жар сонця потахне і вівці зйдуть ся спочивати в холодку над рікою, можеш під сим високим явором, що разом зі мною напуваєть ся водою одної річки, заховати ся так, що коли вівці заспокоять ся від своєї стекло-сти, можеш по висших гіляках прилежного ліса назбирати золотої вовни, що тут і там нависає на гіляках.

Отак проста і чоловіколюбна тростина подала зневірній Псіхеї спасенну пораду. Вислухавши її пильно і не занедбуючи ніякої обережності, вона крадькома без великого труду збрала жмут мягкой, золотом блискучої вовни,

і в поділку принесла Венері. Та хоч як небезпечна була ся друга робота, вона не знайшла ніякого признання у Венери, яка зморщивши брови і їдко всміхаючи ся промовила до неї :

— І тепер бачу, що той самий скурвий син допоміг тобі то сего діла, але тепер ще раз попробую, чи справді у тебе єсть відвага і надзвичайний розум. Поглянь на отсю високу гору і на височенну скелю на її версі, з під якої випливають хвилі темної води з чорного жерела, і впадаючи в поблиський провал орошують стигійські багна і вливають ся в понурі води Коцита. Звідтам із найвищого жерела, з якого вода тече тростиновим журкальцем, зачери і принеси мені негайно отсей збанок.

При сих словах і при страшенних погрозах подала їй шліфований збаночок.

Пильно приспішаючи ходу Псіхе підіймається на найвисший шпиль гори, певна, що там знайде може кінець свого нещасного життя. Та коли перейша перший пригірок височенної гори, побачила страшенну, смертельну небезпеку. Перед нею була незмірно висока скеля, стрімка та недоступна і слизька від страшних жерел, що на версі скелі вибухали із темного гирла і з висоти прямовісної стіни спадали в глибокі розсілини, а потім бурхаючи скісно тісними каналами і виринаючи з підскельної щілини, впадали в сусідню паморочну долину. Зправа і зліва з вижолоблених щілин визирають страшні дракони, висуваючи довгі шиї; вони не сплять ніколи і в вічнім світлі стоять як певсипні сторожі. Та й самі води задавали страху своїми головами, ревучи звідси й звідти: „Утікай! Що чиниш? Уважай, що чиниш! Бережись! Утікай, бо згинеш!“

Отак самою неможливістю немов окаменіла Псіхе, хоть присутна тілом, стояла мов без душі, і придавлена ваготою неминучої небезпеки не мала навіть потіхи слів. Але ся тривога невинної душі не була укрита від високих очий доброго Провидіння, бо страшний королівський орел Юпітера явив ся раптовно з простертими крилами, і немов памятаючи про давню услугу, якою під проводом Амора приніс для Юпітера фрїгійського чашника Ганімеда, шануючи божество того-ж бога в небезпеці його жінки, поспішив і зірвавши ся з високої божеської вершини та прилетівши перед лице Псіхеї промовив :

— Ах ти сердешна і не обізнана з такими річами дівчино! Чи не надієш ся, що зможеш украсти або взагалі дістати хоч одну каплю сеї найсвятійшої і не менше страшної води? Чи ж не чула ти хоч устно, що ся Стигійська вода страшна для богів і навіть для самого Зевеса? Що так як люди кленуть ся іменами богів, так боги звичайно кленуть ся Стигійською водою? Але дай мені свій збаночок!

І вхопивши його загненим кіхтем полетів у гору, шелестячи розпростертими крилами і пробираючи ся поміж зубатими, роззявленими пащеками і трискрутними підскоками драконів, повертаючи ся на право і на ліво набрав неохітної і для уходу що раз швидче в низ біжучої води, зазначаючи, що потребує її на розказ Венери, якій вона має бути достарчена. Задля сього легше стало йому дістати її. Отак діставши з радістю повний збаночок, Псіхе поспішно принесла його Венері.

Тай тоді ще не могла переблагати завзята розлютованої богині. Бо грозючи їй ще більшими і гіршими карами, спалахнувши вирекла їй отсей пугубний присуд :

— Здається мені, що ти якась чудодійка і дуже страшна чарівниця, що так пильно сповнила такі мої поручення. Але й отсе ще, моя лялечко, мусиш сповнити. Візьми отсю пушку — і тут же дала їй — і йди до самого пекла, до фатального помешкання самого Орка. Там подай отсю пушку Прозерпіні і скажи: „Просить тебе Венера, дай мені троха твоїх румян, щоб вистарчили хоч на один день, бо те, що я мала, видала і зужила я вже все, лічачи хорого сина“. Але вертай як найшвидше, бо мені треба ще сьогодні підрумяненій на божеський театр.

Тоді Псіхе найяснійше почула, що настає її остатня година, і без усякої ослони побачила ясно, що шлють її на нехибну загибель. Бо й як же, коли своїми ногами добровільно мусіла йти до пекла і пройти царство тіній?

Не гаючись довше дійшла до одної превисокої вежі, щоб із неї кинути ся в низ головою; бо так думала, що сим способом найлекше і найшвидше може зійти в підземний світ. Але вежа промовила нараз голосно і рекла:

— Чого, нещасна, бажаєш сама себе вбити, кидаючи ся з мене? Чого так нерозважно піддаєш ся сій остатній небезпеці, зневірена в доконанню сеї задачі? Бо коли душа твоя раз відділиться від твого тіла, то справді підеш на сам спід Тартара, але відтам на вернеш ніяким способом. Послухай мене. Недалеко відси лежить Лякедемон, блаженне місто Ахайське. — В його сусідстві пошукай ідучи відлюдними стежками місцевости Тенара. Там містить ся отвір Ада, і крізь розтворену браму веде нетоптана стежка. Нею пройшовши границю подай ся далі, поки дійдеш до простого каналу і до самого Оркового царства. Але не смій іти голіруч аж

туди через сі потемки, тільки в обох руках неси ячмінні паляниці помазані медом, а в самих устах дві монети. Уйшовши добрий шмат смертоносної дороги, здиблеш хромого осла з хромим погоничем, наторханого полінами; погонич попросить тебе підняти йому кілька полін, що випали із вязанки, але ти не подаючи голосу мини його мовчки. Коли-ж прийдеш до ріки мертвих, то не гай ся. Перевізник Харон, що перевозить прихожих на другий беріг узовками звязаним поромом, зажадає від тебе поромового. Бачиш, і між помершими панує захланність, то й сей Харон, бісів батько, хоч не малий бог, нічого не робить за дармо, але й найбідніший мрець мусить дати поромове, а коли в руки не дістане монети, не дасть нікому перейти на той бік. Сему брудному дідови даси титулом поромового одну з тих двох монет, які матимеш, але так, щоб сам устами взяв її з твоєї руки. Незабаром потім, коли вплинете на лїниву воду, надпливе за вами труп старого діда, і підіймаючи гнилу руку проситиме, щоб ти взяла його на пором; та ти не смій змилювати ся над ним. Коли переплинеш ріку і пройдеш троха, попросять тебе баби ткалі, які там сидять за ткацькими варстатами, щоб ти допомогла їм троха. Та й тим не вільно тобі нічого допомогти. Бо все те і багато дечого иншого буде тобі покусом Венери, щоб ти випустила з рук хоч одну паляницю. І не думай, що страта такої паляниці була би дрібною стратою дрібки тіста; бо стративши одну паляницю, вже не побачиш більше денного світла. Бо величезний пес із трилобою здоровенною головою, грізний і страшений, гавкаючи громовими писками, даремно лякаючи мерців, яким уже нічого злого не може зробити, лежить раз у раз

перед самим порогом і чорною кімнатою Прозерпіни, і стереже порожньої домівки Діса. Його уласкавиш даючи йому одну паляницю, і тоді минеш його легко і зараз увійдеш до самої Прозерпіни. Вона прийме тебе ласкаво, і прихильно попросить сісти на мягкому кріслі, і погостить щедро. Але ти сядь на землю і попроси і зїж чорного хліба, потім скажи, чого ти прийшла, а одержавши, що тобі дадуть, і вертаючи назад, окуп зажертість пса другою паляницею, а потім скнарому перевізникови дай другу монету, яка тобі лишила ся. Перепливши його ріку і вступаючи в ті самі сліди, якими йшла ти туди, вернеш ся до того самого хору небесних звїзд. Та понад усе те особливо поручаю тобі пильнувати, щоб ти не сміла відчинити пушку, яку нестимеш, не заглядала, що в ній єсть, і взагалі не доторкала ся цікаво ніякого секрету божеської красоти.

Отак віщувала далекоглядна вежа. Не гаючи ся Псїхе подала ся до Тенару, і роздобувши приписані монети та паляниці, вийшла до пекельного входу. Пройшовши мовчки попри погонича з ослom і давши перевізникови монету поромового, не звернувши уваги на благанє плувучого трупа, і знехтувавши запросини ткаль, пестливими словами і паляницею втишивши люту зажертість пса, вийшла до дому Прозерпіни. Не принявши ані крісла, яке предложила їй господиня, ані божеської страви, вона сіла унижено біля її ніг, і задоволивши ся шматком сухого хліба, передала їй посольство Венери. Незабаром дістала таємно наповнене і замкнене пuzдерко, і заглаївши другою паляничкою лає пса, і віддавши другу монету перевізникови, далеко веселїйше вибігла з підземеля. Добігши до ясного денного світла і помоливши ся йому,

хоч квапила ся доповнити своє порученє, раптом захопила ся в думці шаленою цікавістю.

— Отсе -- подумала собі — дурна я, несучи божеську красу і не вщипну з неї ані крихіточки для себе? Може приподобаю ся нею мойому гарному коханкови.

І подумавши се відчинила пuzдерко. Та не було в ньому нічого, ніякої краси, тільки пекельний, правдиво стигійський сон, який в тій хвилі огорнений мрякою обхопив її, знесилив усі її члени густою сонною заморокою, і поваливши її на тій самій стежці на землю, насїв на неї. Отак лежала недвижно, не то сонна, не то труп.

Але Амор подужавши вже від глибокої рани і не терплячи довшої відсутности своєї Псіхеї, зірвавши ся з високого ліжка, на яким лежав, вискочив вікном, і розвинувши крила, що наслідком довшого супокою зробили ся далеко швидшими, і полетівши знайшов свою Псіхею. Старанно здіймив із неї сон і всадив його, як уперед, у пuzдерко, а потім збудив Псіхею нешкідливим торкненєм своєї стріли і промовив:

— Отсе знов ти, нещасна, через свою цікавість мало що не пожила смерти. Іди-ж тепер зараз, і виконай задачу, яку поручила тобі моя мати, а про решту подбаю я сам.

Сказавши се коханець відлетів на своїх легких крилах, а Псіхе не гаючись понесла Венерін дар Прозерпіни.

Тим часом Амор розпалений великою любовю і жахаючи ся сердитого лиця своєї матери, що вона змусить його до повної поздержности, взяв ся на спосіб, і пробравши ся крізь усякі небесні небезпеки, долетів до найвисшого вершка, і предложив великому Зевесови свою справу і свою просьбу. Зевес узявши Амора за усточка

і стискаючи їх злегка рукою, притяг його до своїх уст, поцілував і промовив:

— Хоч ти, пане сину, ніколи не віддавав мені почести, признаної мені за згодою всіх богів, але отсі мої груди, які повелівають усім живлам природи і кермують звіздами, ранив ти завзятими пострілами і плямив частими скандалами земної похоти, і навпаки законам і навіть самому закону Юлія Цезара про чужоложство, навпаки загально прийнятим звичаям поганим курварством нарушував мою повагу і славу, переміняючи моє погідне лице паскудним способом на драконів, на огонь, на диких звірів, птахів і скотів, — то все таки згадуючи про ті приємности, які доставляли мені ті твої вчинки, все зроблю для тебе, коли тільки зумієш устерегти ся від її земних конкурентів. Іще одно, мусиш за те теперішнє добродійство достарчити мені найкрасшу дівчину, яка тепер живе на землі.

Сказавши се велів Меркурію не гаючись скликати всіх богів на збори, заповідаючи, що хто не явить ся, заплатить кару 10.000 грошей. Під такою загрозою зараз зібрав ся повний збір богів у великій салі, а Зевес засівши на найвисшій троні промовив ось як:

— Боже зареєстровані в альбомі Муз, знаєте певно всі отсего юнака, якого я викормив своїми руками, і якому тепер, коли його молодість вишуміла ся, надумав я вложити невеличку узду. Досить йому ганьбити ся щоденними байками про курварство і всяке зопсутє. Відберімо йому всяку нагоду до хлопчаї розпусти, і звяжімо його подружніми кайданами. Сам він вибрав собі вже дівчину і розрішив її дівоцтво; нехай же тепер держить і має її за жінку, нехай обіймає завше Псіхею і насоложуєть ся її любовю.

А обернувши лице до Венери промовив :

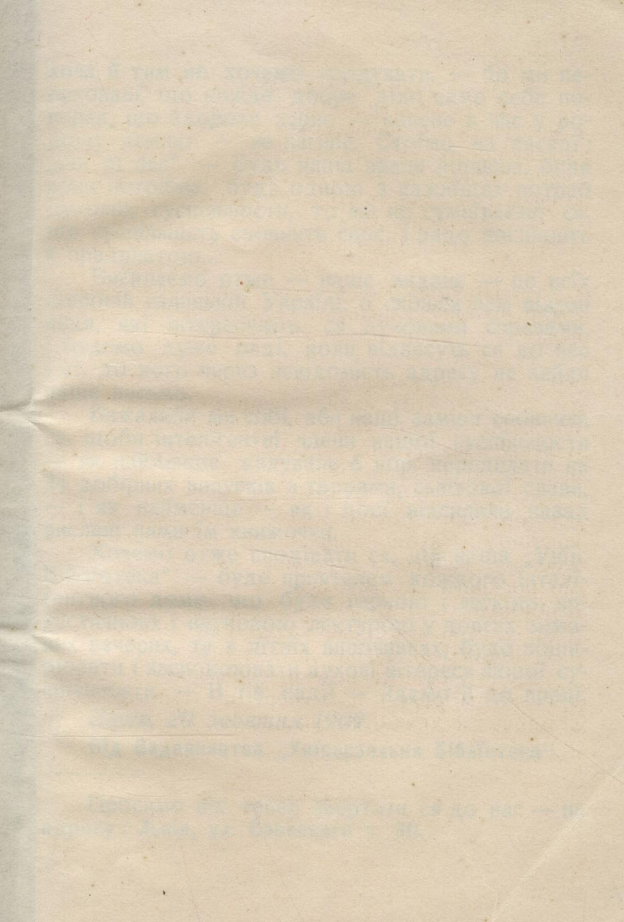
— А ти, моя доню, не сумуй і не сердь ся, і не лякай ся зневаження твого достоїнства і стану подружєм зі смертельною дівчиною. В тій хвилі робимо се подружє не нерівним, але законним і згідним із горожанским законом.

І зараз велїв Меркурію взяти Псіхею і завести до неба. Взявшу чарку амброзії промовив до неї :

— Прийми, Псіхе, будь безсмертна, і нехай Амор ніколи не виходить із звязку з тобою, але нехай отсе ваше подружє буде вічне.

Негайно за сим почала ся пишна весільна учта. Заляг на високім ліжку муж, тулячи Псіхею до своєї груди; заляг також Зевес із своєю Юноною, і далі за порядком усі боги. Тоді Зевесови подав чарку нектару, того божеського вина його власний чашник Ганімед, а иншим Діоніз. За кухаря був Вулькан. Гори уквітчали всіх рожами і розмаїтими цвітами, Грації курили пахощами, Музи співали звучними голосами, Аполлон заспівав у супроводі китари, Венера під сю розкішну музику вивела гарний танок, до-строюючи ся до музичної мельодії, нарешті Музи заспівали хором, Сатир затрубив у трубу, а молодий Пан заграє на сопілці.

Отак Псіхе по всім правилам вступила в закон із Амором, а з їх передшлюбного звязку вродила ся дочка, яку називаємо Роскіш.

А отримавши лист до Венери промовив:

— А ти, моя дити, не сумуй і не сердишся і не лаяйся за зневажання любові твоєї. Я знаю, що подружся зі смачним і ніжним Віном, який робить мене щасливим до смерті, але не знаю і не знаю, як це зробити.

І знову знову Марс і Венери йшли до моря. Вранці чергу чергу чергу до моря.

— Пріємні. Ніхто, бач, не вмер, і усталі Амор ніколи не виходить із звички з любов'ю, але нехай це все наше подружжя буде щасливим.

Наталя за снім почала затишним вечором. Зали на високій стіні між двома дверима до своєї гуртки, зліва також, зліва до своєї. Між ними, і далі за порядком усі бачили. Залися полюбивши чашку чаю, туди божественно мина його плідів. Залися і знову, а знову. Ціка. За кухаря був Пушкін. Туди ухилилися всіх роками і різноманітними вигодами. Граші курили нахвилювання. Музи билися злими голосами. Амалдея заспівала у супроводі китари. Венери під снім похитуючи мизу, і знову знову знову, до стрілоюючому ти до музики, маршом, парадом. Музи заспівали марш. Сатурн загубив у музику і молоді. Ціли злими на сонні.

Останній раз не всім працівникам вступила в закон. А Амором з яким передмісним звичайним, і знову, яку називали Рісін.

хоча й тим не хочемо гордувати, — бо ми переконані, що кожде добре діло само себе попирає, що здорове зерно — кинене в час у родючу землю — не загине. Стоїмо на засаді: „do, ut des“. — Буде наша праця корисна, буде вона потрібна, буде одною з важніших потреб духових суспільности, то ми не сумніваємося, що суспільність сповнить своє, і радо поспішить з предплатою...

Висилаємо отже — наше виданє — по всіх широкій галицькій Україні, о скільки нам відомі лиця, які інтересують ся духовими справами, і будемо дуже раді, коли віднесуться до нас і сї, до кого через невідомість адресу не зайде наше письмо.

Бажалиби ми собі, аби наші заміри сповнилися, щоби інтелігентні члени нашої суспільности — як найменше жалували б кор. передплати на 24 добірних випусків з творами, світової слави, — і як найменше — як і досі відсилали назад вислані нами їм книжочки.

Хочемо отже сподівати ся, що наша „Унів. Бібліотека“ — буде приятелем кожного інтелігентного дому, що буде гарною і легкою, артистичною і науковою лектурою у довгих зимових вечерах, та в літніх випочивках, буде поширювати і заспокоювати духові інтереси нашої суспільности. — В тій надії — йдемо й до праці.

Львів, 20 жовтня 1909.

Від Видавництва „Універсальна Бібліотека“.

Просимо від тепер звертати ся до нас — на адресу: Львів, ул. Собєского ч. 30.

34.536

II

„Універсальна

2пр.

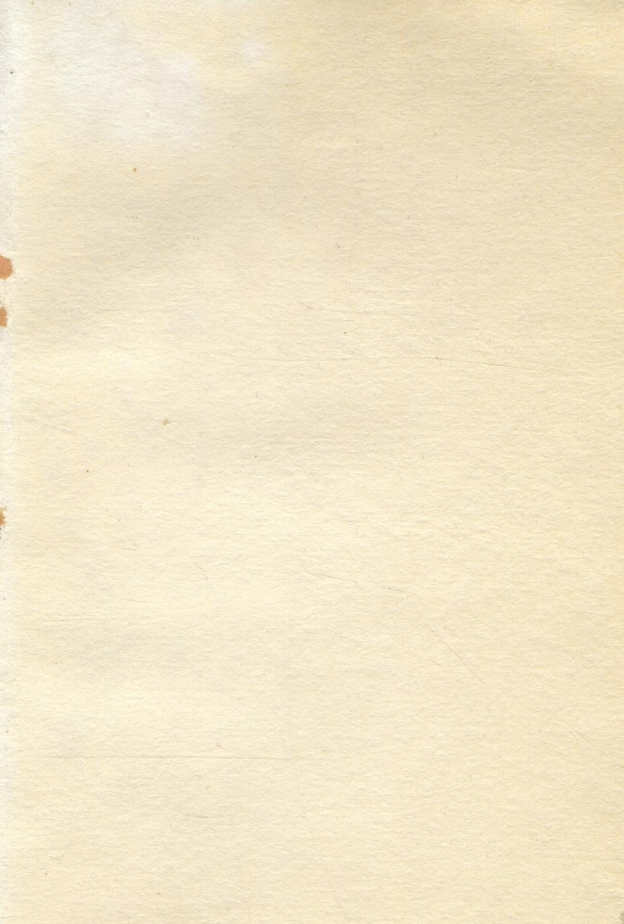
Ф А-78

видає найзнаменитші твори зі всіх світових літератур та зі всіх областей людського знання а також найзнаменитші твори українських письменників. — Доси появили ся:

- Випуск 1. *Іван Турґенєв*: Поезії в прозі.
- Випуск 2. *Еміль Золя*: Сьвято в Коквілі.
- Випуск 3. *М. Ю. Лермонтов*: Демон. (Поема).
- Випуск 4. *Фрідріх Геббель*: Юдита.
- Випуск 5. *Апулей*: Амор і Псіхе.

До кінця року вийдуть:

- Випуск 6. *Кляйст*: Наречена зі Сан Домінго.
- Випуск 7. *Оскар Уайльд*: Сальоме.
- Випуск 8—9. *Когн*: Провідні мужі (Сократ, Платон, Декарт, Спіноза, Кант, Фіхте).
- Випуск 10. *Едґар А. По*: Мореля і інші оповідання.
- Випуск 11. *Фр. Польок*: Історія науки про державу.
- Випуск 12—13. *Бернард Шов*: Цезар і Клеопатра.
- Випуск 14. *Барбе д'Оревілі*: Месть жінки.
- Випуск 15. *Плятон*: Пир філософів.
- Випуск 16. *Б. Бернзон*: Арне.
- Випуск 17. *Г. Ібзен*: Рицарі півночі.
- Випуск 18. *Турґенєв*: Перша любов.
- Випуск 19. *Вайґінґер*: Фрідріх Ніцше.
- Випуск 20. *Плутарх*: Юлій Цезар і Александр Великий.
- Випуск 21. *Гофман*: Дожа і Догареса.
- Випуск 22.—23.—24. *Емерзон*: Репрезентанти людскости.

И 34536

Ф $\frac{\text{II}}{\text{А-780}}$ 2 пр.

А. Магавський

Амор
і Псіхе

переклад
Л. Франко